

A. Zdenčan:

Neumna goska.

Na iskrem konjičku je odjahal stari, častitljivi junak, sveti Martin. Zapustil nam je za sabo mrzlo zimo. Po vsem svetu je priljubljen, težko pričakovan, in težko pozabljen ta svetnik, najbolj seveda zaradi — Martinove gosi. Pa saj je tudi nekaj posebnega ta Martinova gos, ki jo prinesó vsako leto na mizo 11. novembra. Odkod ta lepa, stara in častitljiva navada?

Sveti Martin je bil rojen l. 316. po Kr. v stari Panoniji, v mestecu Sabarija. Tam je sedaj mesto Steinamanger na Ogrskem. Za časa cesarja Konstantina in Julijana je bil prisiljen Martin v vojaški stan. Ko je prišel pozneje v Galijo, je postal kristjan in duhovnik. Zaradi njegovega čednostnega življenja so ga izbrali kristjani za škofa v Turu na Francoskem. Svetnik se pa v ponižnosti ni štel vrednega tolike časti, zato se je skrtil v neki prostor za gosi. A te klepetulje so izdale s svojim gačanjem njegovo skrivališče, in nič ni pomagalo: vdati se je moral v božjo in ljudsko voljo. Odtlej je baje gos posvečena svetemu Martinu in prav zares njegov ptič.

Sedaj pa poglejmo, kakšno čast in veljavo je uživala gos ob raznih časih in pri raznih narodih? — Zelo čislana je bila pri starih Egipčanih. Posvečena je bila boginjama Isis in Oziris, in v toliki množini so jo darovali Egipčani tema božanstvoma, da niso imeli samo duhovniki dovolj gosje pečenke, ampak tudi svete mačke, levi in krodili po duhovniških mestih.

Pri Arabcih je veljala gos kot zgled pridnosti in delavnosti, zato so jo Arabci imenovali »neutrudljivo gospodinjo«, kar bi pa seveda našim gospodinjam ne bilo všeč, ko bi jih hoteli tudi mi primerjati z njo.

Rimljani so posvetili gos vrhovni boginji Junoni. Nemci bogu Wodanu, Grki pa penatom, to je, domačim bogovom. Homer nam pripoveduje, da je kralj Menelaj v svojih prostih urah pasel in redil gosi. Povsod je bila v starem veku gos »v časti«, samo mi jo imamo za neumno in klepetavo, pa menda neopravičeno. Pri nas je postala beseda »goska«, »neumna kakor gos« zabavljiva in razžaljiva. Odkod to, še sami pravzaprav ne vemo.

»Zakaj so razkričali gos kot neumno žival, je težko reči« — piše Brehm v svoji knjigi »Živalstvo« — »kajti vse opazovanje nam ravno nasprotno dokazuje. Vse vrste gosi spadajo brez izjeme med umne, razborite in previdne ptice. Ne zaupajo ljudem, ločijo lovca od drugih ljudi, od kmeta in pastirja, poznajo vse ljudi, ki so gosem nevarni, stražijo pred sovražniki in natanko pazijo na svojo varnost.«

Ravno siva gos, ki je prababica naše bele domače goske, je jako razumna, in o tej pravi zopet Brehm: »Naše domače gosi niso veliko

ali pa skoro nič izgubile na umnosti, ki so jo prejele od prvotne pravrste.« Neki drug naravoslovec pa pravi: »Gos ni neumna, samo ljudje so jo prisilili k temu.«

Svetovnoznano je, kako čuječe so gosi. S svojim gaganjem so l. 390. pr. Kr. rešile rimski grad Kapitol. Galci so se namreč hoteli polastiti rimskega mesta. Preslepili so bili že pse-čuvaje, in vojaška straža je trdno spala. Blizu so bili že gradu — kar naenkrat pa zaženo gosi, ki so bile v gradu, grozen krik. Stražniki se prebude in zapode vsiljive Galce. Iz hvaležnosti zato so nosili Rimljani vsako leto na spominski dan v slovesni procesiji po mestu v krasnih nosilnicah gosi, okrašene z zlatom in škrlatom. Nasprotno pa so pse ta dan metali v Tiberu ali jih pa obešali na bezgove grme za kazen, ker bi bila radi njih zanikarnosti prišla kmalu trdnjava v sovražnikove roke. — Nemški pesnik Volfart Špangenberg iz Strasburga se je zavzel za gosjo čast v posebni knjigi, ki jo je izdal l. 1607. in jo naslovil: »Kralj-gosak«. V njej pripoveduje tudi o oporoki tega gosaka. V oporoki izrecno omenja hišne gospodinje, pisarje in domače otroke. Gospodinji je zapustil svoj puh, pisarjem svoja peresa, otrokom pa svoje kosti za igrače. Tudi slovenski pesnik Matija Valjavec se spomni gosaka v pesniški živalski pravljici: »Volk in pes«, kjer pripoveduje o vojski med psom Belinom in volkom. Pes Belin si poišče med svojimi zavezniki tudi gosaka.

Gre h gosaku, gosak mu takoj obljubi, da pride.

»Kaj bi ne šel?« veli, »saj nemam ga vzroka odreči, bil nezahvalen bi pač, če té bi dobrote ne storil tebi, ki nam si čuvaj, nas braniš zalaznikov nočnih.«

In res gre pogumno na vojsko.

»Ž njim jo korači gosak, on puši iz celega kljuna.«

Gos pa ni le junaška, ampak tudi muzikalična. Pripetilo se je že, da so šle gosi v gosjem redu za pogrebom, če je igrala godba ali pa so peli pevci. Tudi za živinskimi čredami gredo gosi, če pastir trobi v rog ali pa piska na piščalko. Tudi rade poslušajo ptičje petje. To jim je ostalo gotovo še kot dedščina stare tetke sive gosi, ki je imela baje tako rada drobne ptice-pevčice, da jih je na jesen na svojem hrbtu nosila proti jugu.

Gosja neumnost je prišla sicer v pregovor, pa — kakor rečeno — ni utemljena, ker ima ta žival več umnosti kot marsikatera druga. O tem se da navesti mnogo dokazov.

Neka mlada goska je pribežala pred svojo starejšo tovarišico, ki jo je venomer preganjala, k nekemu duhovniku. Ko je prišla do duhovnika, je uganil ta, zakaj beži in je zagrabil neusmiljeno preganjalko. Mlada gos je bila vesela in je to radost pokazala s tem, da je svojo prijeto sovražnico dobro oključala. Odtlej je rada kazala goska svojo hvaležnost duhovniku, hodila vedno za njim, ga spremljala celo do cerkvenih vrat in na polje ob sprehodih, da so jo morali naposled raditega zapreti.

In med Nemci znana »polkovna ulmska gos« tudi gotovo ni bila ravno zabita! Stara je bila 20 let: od teh jih je preživela 19 pri virtenberškem polku, večkrat se preselila iz enega mesta na drugo in bila vedno prideljena glavni straži. Sedaj je nagačena in krasi kot taka še vedno bralno sobo podčastnikov vojaškega konjeniškega polka v mestu Ulmu.

Ali kaj boste rekli o onem gosaku, ki je ob času nemškega cesarja Viljema, ko si je ogledoval v Spodnjem Esbahnu pri vajah vojake, korakal ponosno pred vojaki in se prav po vojaško vedel?

Prav na nenavaden način se je vedla neka gos tudi v nekem drugem mestecu. Kadarkoli je občinski sluga stopil na trg s svojim običajnim zvoncem, da je naznanjal nove ukaze, se je ločila neka gos od svojih tovarišic in se vstopila med ostale poslušalce meščane. Med klicanjem je stala nepremično z iztegnjenim vratom, dokler ni dal sluga zopet z zvoncem znamenja, da je končal. Nato je šla za njim v sosednjo ulico. Ko se je sluga ustavil in pozvonil, ustavila se je tudi gos in je poslušala. Tako je delala od ulice do ulice, od trga do trga, in ko je sluga končal, vrnila se je gos v potok in poiskala svoje tovarišice.

Podobno se je godilo nekemu pismonoši. Zadnji dve zimi njegovega življenja ga je spremljal dan na dan neki gosak na vseh njegovih potih. Že pred pošto ga je čakal, in začelo se je spremljevanje. Šel je z njim od hiše do hiše in celo do posameznega stanovanja, če ni bilo previsoko. Sicer ga je pa čakal pred vrati in ga naposled spremil do pošte nazaj.

V neki vasi je živela slepa starka, ki jo je slednjo nedeljo vodila gos v cerkev. S svojim kljunom je prijela starko za krilo in jo peljala v cerkev. Med tem, ko je bila starka pri službi božji, se je sprehajala gos pred cerkvijo. Ko je bila služba božja končana, jo je pa gos ravno tako varno odvedla domov. Kaj bi bila slepa sirota počela, če ne bi bila imela gosi-vodnice in kdo naj potem še govori o »neumni goski«?

Janko Polák:

Jesenski večer.

Dež težak na strehe bije,
kot bi jokal se ves svet —
šla sta pomlad in poletje,
zadnji je ovenel cvet.

Večer mimo okna joče,
drevje žalostno šumi.
Listje velo pada v blato,
vođa glasno žubori.

